

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Türk İletişim Araştırmalarına Katkıları

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu's Contributions to Turkish Communication Studies

Mahmut AKGÜL¹

Öz

Bu çalışma Türk düşünce hayatının önemli aktörlerinden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun iletişim alanına yaptığı katkıları konu etmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi sosyologlarından Fındıkoğlu, çağdaşı diğer düşünce adamları gibi uzmanlık alanıyla ilgili görüşler ortaya koyarken doğrudan veya dolaylı olarak iletişim bilimine dair değerlendirmelerde de bulunmuştur. Fındıkoğlu'nun katkılarının başında kentleşmeyle beraber ele aldığı gazetecilik alanı gelmektedir. Şehir gazeteciliği bağlamında ele aldığı Erzurum, Sakarya ve Karabük basınıyla ilgili yaptığı değerlendirmelerde toplumsal gelişmede gazetelerin rolü üzerinde durmuştur. Yine basın tarihi ve gazetecilik eğitimiyle ilgili çalışmalarıyla hem Türk basın tarihi literatürüne katkı da bulunmuş, hem de Türkiye'de henüz başlayan gazetecilik eğitiminin çağın gereklerine uygun şekilde yürütülmesine katkı sağlamıştır. Özellikle Tarsusizade Münif Bey'in gazetecilik hayatını konu alan monografisi, basın tarihi açısından kıymetli bir kazanım olarak görülmektedir. Yazarın folklor ve aydınlar üzerine ortaya koyduğu görüşler de iletişim alanına dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Toplumunu anlamada folklorik ürünlerin önemine dikkat çeken Fındıkoğlu'na göre aydınlar ancak ve ancak kültürel ve folklorik kodları çözerek toplumsal sorunları çözebilirler. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak yürütülen araştırmada semptomal okuma yönteminden yararlanılmış, Fındıkoğlu'nun iletişim alanına katkıları saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular birlikte düşünüldüğünde Fındıkoğlu'nun çalışmalarının iletişim alanı için işaret fişeği rolü üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Gazetecilik Eğitimi, Tarsusizade Münif Bey, Şehir Gazeteciliği, İletişim Sosyolojisi

Makale Türü (Article Type): Araştırma / Research

Başvuru Tarihi (Submitted): 25.08.2023

Kabul Tarihi (Accepted):24.10.2023

Atif (Cite as): Akgül, M. (2023).

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Türk İletişim Araştırmalarına Katkıları.

Akdeniz İletişim, (20. Yıl Özel Sayısı - 42), 123-141.

<https://doi.org/10.31123/akil.1349991>

Abstract

This study focuses on the contributions of Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, one of the important actors of Turkish intellectual life, to the field of communication. Fındıkoğlu, one of the sociologists of the early Republican period, made evaluations directly or indirectly on the science of communication while expressing opinions on his field of specialization like other contemporary thinkers. At the forefront of Fındıkoğlu's contributions was the field of journalism, which he was concerned about along with urbanization. He emphasized the role of newspapers in social development in his evaluations of the press in Erzurum, Sakarya and Karabük, which he dealt with in the context of urban journalism. He also contributed to the Turkish press history literature with his studies on press history and journalism education and contributed to the journalism education that had just begun in Türkiye to be carried out in accordance with the requirements of the age. Especially his monograph on the journalistic life of Tarsusizade Münif Bey is considered a valuable achievement in terms of press history. The author's views on folklore and intellectuals also indirectly contribute to the field of communication. According to Fındıkoğlu, who emphasizes the importance of folkloric products in understanding society, intellectuals can only solve social problems by decoding cultural and folkloric codes. Considering all these, the symptomatic reading method was utilized in this study and Fındıkoğlu's contributions to the field of communication were attempted to be determined. When the findings obtained are considered together, it is concluded that Fındıkoğlu's works have assumed the role of a flare for the field of communication.

Keywords: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Journalism Education, Tarsusizade Münif Bey, City Newspapers, Sociology of Communication

¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, mahmutakgl@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1834-9588.

Giriş

Kimilerine göre bir anlam üretimi ve değişimi, kimilerine göreyse salt bir enformasyon aktarımı olan iletişim edimi hiç şüphesiz ki insanlıkla yaşattır. Başlangıçtan bugüne değin insan gerek türdeşleriyle, gerek hayvanlarla, gerekse de doğayla iletişim içerisinde olmuştur. Bilimsel bir düzlemde ele alınıp incelenmesi ise 20. Yüzyılın başlarına gerçekleşmiştir. Felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, halk bilimi, dilbilim, siyaset bilimi ve iktisat gibi birçok toplum bilim alt disiplininin kesişme noktasında bulunan iletişim, başlangıç evrelerinde bir bilim olarak kabul edilmemiş ve bahse konu disiplinlerin çatısı altında irdelenmiştir. Batıda yürütülen erken dönem iletişim çalışmalarında da çeşitli disiplinlerden gelen sosyal bilimcilerin izleri, bu gerçeği perçinlemektedir. Zamanla güçlenen kuramsal temelleri ve zenginleşen literatürüyle müstakil bir disiplin statüsüne evrilen iletişim bilimleri, oluşturduğu eğitim kurumlarıyla kurumsal bir hale gelmiştir.

Türkiye’de de batıdakine benzer bir süreci takip eden iletişim bilimleri farklı disiplinler altında ilk tomurcuklarını vermiştir. Her ne kadar Türkiye’deki iletişim çalışmaları 1970’lerde başlamış gibi görülse de bu durum iletişim araştırmalarını iletişim eğitimiyle bir tutmaktan ileri gelmektedir. 1965 yılında UNESCO’nun katkılarıyla kurulan Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nun ilk mezunlarını vermesi ve çoğunluğu Siyasal Bilgiler Fakültesi çıkışlı bir grup öğrencinin yurtdışına lisansüstü eğitimi gönderilmesi bu yanılığın temel sebebinin oluşturmaktadır. Oysa Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde bile farklı alanlarda çalışan toplumbilimcilerin zihninde iletişim düşüncesinin olduğu bilinmektedir. İletişim eğitimiyle iletişim araştırmalarını özdeşleştiren bakış açısı nedeniyle uzun yıllar bu bilim insanların

görüşleri kimsenin dikkatini çekmemiş ve unutulmaya yüz tutmuştur. Bununla birlikte son yıllarda artan çalışmalarla Türkiye’deki iletişim biliminin gelişimine bakış açısı değişmiş ve erken Cumhuriyet dönemi yapılan toplumsal araştırmalar iletişim bilimciler tarafından yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Bu anlamda Çiler Keleş’in (1999) toplumsal yapı ve toplumsal değişme, ulaşım ve haberleşme bağlamında Behice Boran’ın iletişim alanına katkılarını ortaya koyan araştırması bir ilki oluşturmaktadır. Serdar Öztürk’ün (2001) Siyaset Bilimci Nermin Abadan-Unat’ın seçim dönemi araştırmalarında kitle iletişim araçlarının etkilerine değinen çalışmalarını yeniden ele alması ise ilk çalışmalardan bir tanesidir. Yine Serdar Öztürk’ün (2006c) Pertev Naili Boratav’ın folklorik ve halkbilimsel çalışmalarını iletişim tarihi açısından yeniden değinen makalesi; sözlü anlatımı bir sosyal gösterim olarak ele alıp iletişim bağlamında açıklamaya çalışan İlhan Başgöz’ün folklor ve halkbilimi çalışmalarını yeniden inceleyen makalesi (2006b) ve İktisatçı Sabri Ülgener’in (Öztürk, 2006a), ulaşım yolları ile iletişim özdeşliğini ortaya koyan bakış açısına odaklanan makalesi öncü çalışmalar arasındadır. Fatma Gürses (2008) tarafından kaleme alınan çalışmada ise Niyazi Berkes’in kitle iletişim tarihine doğrudan ve dolaylı katkıları ortaya konmuştur. Raci Taşçıoğlu’nun (2011) makalesi Hilmi Ziya Ülken’in görüşlerini matbaacılık ve basın tarihi yönüyle konu etmektedir. Selda Bulut (2012) ise araştırmasında Mübeccel Kıray’ın iletişim araçları ve alanına ilişkin görüşlerine odaklanmaktadır. Son dönemle ise Mahmut Akgül ve Zeynep Gültekin Akçay’ın çalışmaları dikkat çekmektedir. Akgül’ün (2020) sosyal psikolog Mümtaz Turhan’ı konu alan makalesinde Turhan’ın sözsüz iletişim, kültürlerarası iletişim ve modernleşmeye ilişkin görüşleri ortaya konmuştur. Akçay (2021) ise İsmayıl Hakkı

Baltacıoğlu'nun dilin sadeleşmesi ve gazetelerin toplumsal işlevlerini içeren görüşlerini ele almıştır.

Sözü edilen araştırmalar iletişim alanının zenginleşmesinde önemli katkılar sağlayan öncü çalışmalar niteliğindedir. Bununla birlikte gerek sosyal bilimler alanından gerekse diğer alanlardan gelen birçok erken Cumhuriyet dönemi entelektüelinin görüşleri de gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Bu isimlerden biri de Sosyolog Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur. Döneminin en üretken bilim adamlarından biri olan Fındıkoğlu, sosyolojiden metodolojiye, hukuk felsefesinden toplumbilim kuramlarına, folklordan tiyatroya, kooperatifleşmeden sanayileşmeye kadar çok geniş bir skalada eserler vermiştir. Bununla birlikte onomastik ve dil bilimi, kooperatifçilik, folklor ve basın ile ilgili görüşleri müstakil bir inceleme konusu olarak (Düzgün, 1997, s. 18) ele alınacak niteliktedir.

Bu gerçeklikten hareketle kaleme alınan çalışma Fındıkoğlu'nun basın çalışmaları ile iletişim bilimi ve folkloru bir iletişim olayı olarak ele almasına odaklanmaktadır. İletişim bilimi açısından Fındıkoğlu'nun bir araştırmaya konu edilmesinin birden çok nedeni bulunmaktadır. Öncelikli olarak Fındıkoğlu, iletişim olayının bir bilim olayı olarak ele alınmasını dillendiren ilk bilim insanlarından biridir. Örgütlü yapılarda işveren işçi, yönetici çalışan ilişkilerinin sağlıklı yürütülmesi için tiyatro, münazara ve hitabet araçlarının önemini konu alan yazısında Fındıkoğlu, 'beşeri münasebet prensipleri'nin teori haline geldiğini kabul ederek bir nevi iletişim artık bir bilim olduğunu ilan eder (1961b, ss. 35-36). Hatta iletişim problemlerini örgütlü yapılarla sınırlı tutmanın hata olacağını altını çizerek bunun büyük ölçüde bir sosyal problem olduğuna dikkati çeker. İkincisi ise Fındıkoğlu'nun basınla ilgili teorik ve pratik üretimidir. Hem gazetecilik yapan hem de

gazeteciliği bilimsel bir zemine oturtmaya çalışan Fındıkoğlu'nun 1924 yılından başlayarak çeşitli gazete ve dergilerde sürekli olarak yayında bulunduğu görülür. Bu gazete ve dergiler arasında Anadolu'nun ücra köşelerinde çıkanlar da vardır; *Varlık* (Sarıkamış), *Mesuliyet* (Ağrı), *Hürsöz* (Erzurum), *Hâkimiyet* (Kayseri), *Son Telgraf*, *İstiklâl*, *Halk*, *Hâkimiyet-i Milliye* (Ankara), *Kızılırmak* (Sivas), *Ulus* (Ankara), *Cumhuriyet*, *Tasvir-i Efkâr*, *Yeni İstanbul* ve *İnkılâpçı Gençlik* Fındıkoğlu'nun yazılarının yayımlandığı gazete ve dergilerden bazılarıdır (Erkal, 1975). Fındıkoğlu'nun gazetecilikle ilişkisinin sadece yayın organlarına yazı göndermekle sınırlı olmadığı, sahada aktif bir şekilde sürdürdüğü de Gazetecilik Enstitüsü Dergisi *Yıllık*'ın 1963 yılında yayınlanan 3 ve 4. sayılarında yer almaktadır. Dergide yer alan yazıda "Enstitü Müdürü Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu 1922'de Sarıkamış-Erzurum'da intişar eden ve Millî Mücadele Matbuatı tarihinde yeri olan Varlık Gazetesi'nde muharrirliğe başlamış, o tarihten beri fasılasız olarak memleket gazeteciliğinde aktif olarak çalışmıştır. Bu kırk yıllık gazetecilik hayatını göz önüne alan Basın-Yayın-Turizm Bakanlığı, Fındıkoğlu'na serbest gazeteci sıfatıyla 'basın şeref kartı' verilmesini kararlaştırmıştır" (*Yıllık*, 1963, s. 122) ifadelerine yer verilmiştir. Bakanlıktan gelen tezkirenin de ek olarak konulduğu gözlenen metinden Fındıkoğlu'nun aktif gazetecilik hayatının sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Gazeteciliği ikinci mesleği olarak gören Fındıkoğlu Yeni Delhi'de toplanan uluslararası kongredeki gözlemlerini anlatırken, "kongrede Hint Ekonomik Kalkınması hakkında gördüklerimi, yerinde dinlediklerimi ve öğrendiklerimi hikâye edeceğim. Hikâye edeceğim diyorum, zira ilmî bir inceleme ile değil, ikinci mesleği gazetecilik olanı bir arkadaşınızın basit anlatması ile karşılaşacaksınız" (1963, s. 172) ifadesini

kullanarak gazetecilikle olan ilişkisini bizzat teyit etmiştir.

Fındıkoğlu'nun gazetecilik alanına katkısı mesleki pratikle sınırlı kalmamıştır. "İlim, müşahedeci ve hadisecidir, müşahede ve hadisenin tekzip ettiği bir düşünce ise olsa olsa felsefi ve metafizik kıymeti taşır" (1956, s. 13) sözleriyle bilime bakış açısını ortaya koyan Fındıkoğlu, gazeteciliğe de bu saikle yaklaşmış ve bilimsel bir düzlemde ele alınması gerektiğini dile getiren ilk bilim insanlarından biri olmuştur. Nitekim İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan Gazetecilik Enstitüsü'nün kuruluş aşamasında gerek Avrupa ve Amerika'da incelediği gazetecilik okulu müfredatlarıyla, gerekse okutulacak derslerin içeriğiyle ilgili ortaya koyduğu görüşleri, gazeteciliğin bilimsel bir zeminde irdelenmesi gerektiğini açıkça belirtmektedir. Diğer yandan başta basın tarihi olmak üzere gazetecilikle ilgili yaptığı tarihsel ve toplumsal araştırmalar literatürün zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Özellikle 1962 yılında İstanbul'da yayımlanan "*XIX. Asırda Türkiye Dışında Türk Gazeteciliği ve Tarsûsîzâde Münif Bey: Hayatı ve Neşrettiği Gazeteler (1873-1930)*" adlı kitabı çığır açıcı bir monografidir (Tütengil, 1975, s. 25).

Fındıkoğlu'nu iletişim açısından ele almanın bir diğer zarureti ise alana sağladığı dolaylı katkılardır. Folkloru bir iletişim olgusu olarak değerlendiren Fındıkoğlu, ozanlar, halk şairleri ve masalcı gibi folklorik üretim yapan kişileri ait olduğu zümrenin sesi, halkın sözcüsü olarak görür. Bu kişiler Fındıkoğlu'na göre geçmişten bugüne bilgi taşıyan, dikey iletişim araçlarıdır. Ürettikleri sözlü kültür unsurlarıyla hafızayı aktaran ve diri tutan işlevsel bireylerdir. Yine aydın sınıfın toplumsal işlevleri ve aydın-halk iletişimi ile ilgili ortaya koyduğu görüşler ise Fındıkoğlu'nun iletişim bağlamında ele alınmasını gerektiren bir diğer olgudur.

Çalışmada Fındıkoğlu'nun eserleri semptomal okuma yöntemiyle incelenmiştir. Farklı disiplinlerden gelen düşünürlerin eserlerinin semptomal okuma yöntemiyle iletişim bilimine katkı sağlayabileceğini ileri süren Öztürk'ün (2009, s. 277) sözünü ettiği 'semptomal okuma' Louis Althusser ve arkadaşlarının (2017, s. 43) 'Kapital'i Okumak' adlı eserinde kullandıkları bir kavramdır. Semptomal okuma, metinlerde satırların arası okunmadan teorik belirsizliklerin ortadan kalkmayacağından hareket eder. Metinde yer alan saklı öğelere odaklanarak bu öğelerin yüzeydeki izlerini yakalamak mümkün olur (Akçay, 2021, s. 389). Ancak bu sayede metinlerde görünmeyen yönlerinin ele alınması ve gözden kaçan ayrıntıların yakalanması mümkün hale gelir.

1. Şehirleşme ve Gazetecilik

Fındıkoğlu, kendisini ferdiyetçiliğe daha yakın konumlandırır. Bunun için ferdi girişimi önemser ve eğitim sisteminin de ferdiyetçiliği besleyecek şekilde ıslah edilmesi gerektiğini ileri sürer. O'na göre bir ülkede ekonomik ve kültürel bakımdan kendi içine kapalı köylerin fazlalığı, o ülkede cemaatçi bir karakterde olduğunu gösterir (Bilgiseven, 1987, s. 52). Cemaat özelliğinin baskın olduğu toplumlarda fertler, yeteneklerini açığa çıkaramaz veya düşünceden eyleme geçiremezler. Bu toplumlarda türküler, şiirler anonimdir, kimin yazdığı belli olmaksızın kitlenin malıdır. Hukuk yazısızdır, yani örf ve adetler yazılı kanunlardan daha fazla kitleye hâkimdir. Toplumsal iş bölümü zayıftır. Dolayısıyla yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına imkan tanımayan görenekçi ve tutucu bir yapı vardır (Bilgiseven, 1987, s. 53). Şehir toplumları ise tam ters özellikte, yani cemiyetçi bir özellik gösterir. Modern dönemde ferdiyetçi zihinden beslenen şehirler ekonomik ve toplumsal iş bölümünün en yüksek seviyede olduğu,

yoğun toplumsal etkileşime imkan veren ve sosyolojik sınırları olan yerleşim birimleridir (Simmel vd., 2004, s. 23). Ferdietçilik şehirleşmeyi beslediği gibi şehirleşme de ferdiyetçiliği besler. Fındıkoğlu ilkel toplumsal örgütlenme biçimlerini zayıflatan ve cemiyetçi toplumlara ortaya çıkaran şehirleşme ile gazetecilik arasında da doğrusal bir ilişki olduğunu ileri sürer. Gazeteyi modern bir sosyal tezahür (1968, s. 7) olarak değerlendiren Fındıkoğlu'na göre şehirleşme ile gazetesi bulunan şehir olma arasında bir sebep-sonuç ilişkisi vardır. Bu ilişkiyi açıklarken de kamuoyunun ortaya çıkışı ve belirti şekilleri üzerinde duran toplumbilimcilere göndermede bulunur. Sözlü bildirimler, okuyucular vasıtasıyla haber yayınının yanında yazılı haber vermenin şehirleşmeyle ilgili olduğunu (Fındıkoğlu, 1968, s. 8) kabul eden anlayış, Fındıkoğlu'nun da görüşlerini dayandırdığı temel noktadır. Bununla beraber her şehirleşme hareketi de kesin kez kamuoyunu doğurmaz. Gazeteciliğin gelişimi ile şehirleşmenin seyri paralellik gösterse de kamuoyunun oluşumu yeni toplumsal iklim ve teknik gelişmelere bağlı bir neden sonuç ilişkisidir (Fındıkoğlu, 1968, s. 8). Yani gazetecilik ve gazeteciliğin çıktısı olan kamuoyunun ortaya çıkışı geleneksel şehir toplumundan ziyade modern anlamda şehirleşme anlayışının bir ürünüdür. Gazeteciliğin gelişmesi her zaman şehirleşmenin beklenen doğal bir sonucu da olmaya bilir. Kimi zaman da 'sosyal taklit'lerin etkisiyle ortaya çıkar. Şehir, kendisi gibi olan başka şehirlerde gazetecilik faaliyetlerini görür ona bu yönden de benzemek ister. İhtiyaç olup olmadığını, entelektüel değerini ve toplumsal rolünü o kadar da dikkate almaz (Fındıkoğlu, 1968, s. 9). Son tahlilde ister bir ihtiyaçtan çıkmış olsun isterse de bir sosyal taklidin sonucu olsun, kesin olan nokta şudur ki, şehirleşme sürecine paralel olarak önce matbaacılık, sonra gazetecilik ve

dergicilik en son da ise risalecilik ve kitapçılık faaliyetinin ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir.

2. Türkiye'de Şehir Gazeteciliği

Şehirleşme ile gazetecilik arasındaki doğrusal ilişkiyi betimleyen Fındıkoğlu, Türkiye'deki şehir gazeteciliğine de özel bir önem atfeder. Şehir gazetelerinin kendi bölge ve çevrelerinin sorunlarını ele alması gerektiğini düşünen Fındıkoğlu, ülkeyi bir organizmaya benzettiği analojisinde nasıl ki organlar hayatın idame ettirilmesinde önemliyse şehirler de toplumsal, ekonomik ve politik açıdan ülkenin ayakta kalması için önemli olduğunu savunur. Özellikle de merkeze uzak sınır boylarındaki taşra şehirlerinin seslerinin duyulabilmesinin hayati önem taşıdığına vurgu yapan Fındıkoğlu, bu şehirlerde yayın yapan gazetelerin ulusal haberlerden ziyade bölge haberlerini yayınlamasının önemine dikkat çeker. Bununla birlikte ulusal çapta yayın yapan büyükşehir gazetelerini ise ticarileşme nedeniyle eleştirir, soysuzlaşmış, ticari kaygıları olan kötü ve zararlı bir kapitalist anlayışın aracı olarak konumlandırır (Fındıkoğlu, 1968, s. 9). Hatta ulusal basını ülkenin tamamını kuşatacak yayınlar yapamayan gazeteler olarak gören Fındıkoğlu'na göre teknik bakımdan mükemmel olmalarına rağmen henüz memleket gazetesi olmamışlar ve henüz İstanbul şehrinin gazeteleri (1968, s. 14) olarak kalmışlardır.

Fındıkoğlu'nun şehir gazeteciliği ile ilgili yaptığı çalışmalar arasında Erzurum, Sakarya ve Karabük gazeteciliği ön plana çıkmaktadır. Erzurumlu olması hasebiyle folklardan kentleşmeye sivil toplum örgütlerinden sanayileşmeye kadar memleketinin dinamiklerini çok boyutlu ele alan Fındıkoğlu, Erzurum basınına da tarihsel ve toplumsal yönleriyle irdelenmiştir. Kentleşmeye gazetecilik arasındaki doğrusal ilişkiyi savunan Fındıkoğlu'nun Karabük Basını da bu

düzlemde ele aldığı söylenebilir. Bölgede kurulan demir çelik fabrikalarının sonucu olarak hızlı kentleşme sürecine giren Karabük'te basın hayatının da kentleşmeye paralel seyredip seyretmediği Fındıkoğlu açısından incelemeye değer bir konu olmuştur. Sakarya gazeteciliği ise çok daha başka bir motivasyonun ürünüdür. İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Sakarya Sosyal Araştırmalar Merkezi (S.S.A.M) bünyesinde yürütülen araştırmalardan birinin konusu da Sakarya Basını olmuştur. Karabük örneğinde olduğu gibi şehirleşmeyle gazetecilik arasındaki simbiyoz ilişki burada da araştırmacının merkezinde yer almaktadır. Nitekim Fındıkoğlu'ndan sonra Adapazarı'nın kentleşme sürecine odaklanan Cavit Orhan Tütengil'in de Fındıkoğlu'nun izinden gidip Adapazarı Basını'na dair monografik araştırmalar yapması bu simbiyotik ilişkiyle açıklanabilir.

2.1. Erzurum'da Gazetecilik

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Erzurum'u merkeze alan araştırmalarında gazetecilik faaliyetlerine de özel bir önem atfeder. Şehirleşmeyle gazetecilik arasındaki doğrusal ilişkinin de etkisiyle basın yayın faaliyetlerine odaklanan Fındıkoğlu, geçmişini çok eskilere dayanan, hatta Anadolu'nun en eski gazetesi *Envar-ı Şarkıye*'ye ev sahipliği yapan Erzurum basın hayatına dair tarihsel ve toplumsal tespitlerde bulunur. Öncelikle Erzurum basın tarihini askeri, politik ve toplumsal nedenlere dayandırarak dönemselleştirme yoluna giden Fındıkoğlu Erzurum gazeteciliğini beş döneme ayırır (Fındıkoğlu, 1968, s. 11);

Birinci Dönem 1867-1908: Bu dönem Anadolu'nun en eski vilayet gazetesi olma özelliği taşıyan *Envar-ı Şarkıye*'nin yayın hayatını sürdürdüğü dönemdir. Gazete yayın hayatına Fındıkoğlu'nun dönemselleştirmesiyle sınırlı kalmayıp, Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, 1960'ların sonunda

kapanmıştır. Fındıkoğlu'na göre *Envar-ı Şarkıye*'nin yarı resmi bir vilayet gazetesi olsa da içerik yönünden zengin bir fikir gazetesi formundadır.

İkinci Dönem 1908-1915: Fındıkoğlu bu dönemi idealize edilmiş bir kentleşme sürecinin gereği olan fikir gazeteciliğinin ortaya çıktığı dönem olarak tanımlar. Meşrutiyet'in ürünü olan bu yeni tip gazeteciliğe, "şehirleşmenin gerektirebileceği siyasi fikir başlıklarını da aksettirecektir" demektedir. İttihat Terakki Partisi'nin görüşlerine yakın duran *Albayrak Gazetesi*, *Ahrar* ile *Hürriyet* ve *İtilaf Partilerine* daha yakın bir yayın çizgisi benimseyen *Farık* ve *Seda-yı Şark* gazetelerinin varlığını modern şehir yapısının bileşenleri olarak değerlendirir ve çok sesliliği kıymetli bulur.

Üçüncü Dönem 1919-1921: Erzurum'un işgal yılları gazetecilik adına da kayıp yıllardır. Erzurum'da gazetecilik 1919 yılı itibarıyla tekrar canlanır. Fındıkoğlu bu dönemin gazetecilik faaliyetlerini şahlanma ve teşkilatlanma ideolojisini yayma çabası olarak betimler. İkinci kez çıkarılan ve dönemin tek gazetesi olan *Albayrak*, yalnız Erzurum ve civarı için değil, bütün Türkiye için ümit kaynağı olan bir fikir gazetesidir. Fındıkoğlu'na göre *Albayrak Gazetesi* Millî Mücadele ruhunu diri tutan temel besin kaynağıdır. Zira yayıncılık anlayışıyla sadece bir haber verme aracı olmakla kalmamış, güçlü bir kültür kurumu olarak modern Cumhuriyetin inşasında aydınlatma feneri işlevi görmüştür (Fındıkoğlu, t.y., s. 107).

Dördüncü Dönem 1923-1938: Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Erzurum basın hayatında da durağanlık meydana gelmiştir. Bu dönemde gazetecilik yeni rejimin birçok şehirde uyguladığı gibi merkezin güdümünde süren bir uğraşı haline gelmiştir. Güdümlü gazetecilik anlayışının ürünü olarak yayına başlayan *Doğu Gazetesi* başlangıçta haftalık olarak

yayınlanırken 1937'den itibaren günlük yayınlanmaya başlamıştır. Etkili yazar ve yönetici kadrosuyla dikkat çeken gazete teknik araç gereç bakımından da zamanın ilerisinde imkânlarla sahiptir. Fındıkoğlu gazeteyi, dönemin İstanbul ve Ankara gazeteleriyle rekabet edebilecek nitelikte tarif eder.

Beşinci Dönem 1946-1967: İkinci Dünya Savaşı yılları da Erzurum basını için kayıp yıllardır. Her ne kadar ülke savaşa girmemiş ve Erzurum da bir işgale uğramamış olsa bile dönemin olağanüstü tedbirleri, gazetecilik faaliyetlerini de sekteye uğratmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte canlanan Erzurum basını, resmi ilan yardımlarının da etkisiyle sayıları 5 ila 12 arasında değişen gazeteye sahip olmuştur.

Çok partili hayatın rekabet ortamında Erzurum gazetelerinin çeşitli partilere eklenmesini enerji kaybı olarak değerlendiren Fındıkoğlu, Erzurum'daki gazete patronlarına parti taraftarlığını ve ideolojilerini bir kenara bırakmaları, tamamen iktisadi bir girişim olarak hareket ederek birleşip siyaset üstü bir gazetecilik şirketi kurmaları tavsiyesinde bulunur. Çoğulcu demokrasilerde filozofların 'siyasi hayvan' olarak değerlendirdiği insanın siyasi vasfının göz ardı edilemeyeceği, hatta demokrasi havası içinde insanlardan böyle bir feragat beklemenin güçlüğüne de kabul eden Fındıkoğlu, tüm bunlara rağmen asıl yüksek siyasetin herkesi birleştirici bir gazetecilik faaliyetiyle Erzurum şehrinin ekonomik ve toplumsal açıdan gelişmesini sağlamak olduğunu savunur. Gerçek bir şehirleşmenin de kendi meselelerini, yalnız çevreye değil, tüm ülkeye yayabilecek

güçlü bir gazeteciliğe sahip olmakla mümkün olacağını iddia eder.

Bütün bunların yanında gazete sayısının fazlalığıyla nitelikli gazetecilik veya sağlıklı kentleşme arasında doğrusal bir ilişki de yoktur. Nitekim Erzurum basını içinde bu gerçeklikten söz etmek mümkündür. Sayıları 12'ye kadar çıkar Erzurum gazeteleri, birçok Anadolu şehrinde olduğu gibi arzu edilen yurt çapında etki uyandırma yeteneğine sahip değildir. Hiçbir anlam ifade etmeyen gazete sayısı fazlalığı karşısında 'birleşerek kuvvet kazanma'² yöntemi makul görünmektedir (Fındıkoğlu, 1968, s. 8). Tek bir Erzurum gazetesi olmasa bile ikili bir gazetecilik enerji kaybının önüne geçecektir. Bu sayede Erzurum'da gazete çıkarma peşinde koşan ve belki birçok maddi güçlüklerle mücadele eden fedakâr girişimciler için de daha karlı olacaktır. (Fındıkoğlu, 1968, s. 9). Erzurum'da gazete sayısındaki azalmanın meslek etiğine de katkıda bulunma ihtimalinin üzerinde duran Fındıkoğlu'na göre, belki de şehrin toplumsal ve ekonomik sorunlarını devlet merkezine iletme işlevini yerine getiren Erzurum basını; gittikçe ticarileşen ve meslek etiğinden gitgide uzaklaşan İstanbul gazeteciliğinin esaretinden kurtulmayı da (1968, s. 9) mümkün hale getirebilir.

2.2. Sakarya'da Gazetecilik

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Sakarya basını ile ilgilenmesi Sakarya Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin kurulmasıyla başlamıştır. 1965 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde Fındıkoğlu'nun önderliğinde bir grup bilim adamı tarafından kurulan Merkez, ekonomik ve toplumsal boyutları başka

² Fındıkoğlu'nun daha sonra Sakarya gazeteciliği için de önereceği Erzurum gazetelerinin birleşmesi, bu öneriden yaklaşık 45 yıl sonra hayata geçirilmiş ve ilk gazete birleştirme uygulaması da ilginç bir tesadüf sonucu olarak Erzurum'da başlamıştır. 16 Ocak 2012'de gerçekleşen birleştirme uygulamasıyla

Erzurum'da 16 olan gazete sayısı 4'e düşürülmüştür. Uygulama sonucu 2021 yılına kadar 27 şehir merkezinde yayımlanan 323 gazete birleştirilmiş ve sayı 120'ye düşürülmüştür (ayrıntılı bilgi için bkz. Işık & Eşitti, 2014, s. 61)

olmak üzere Sakarya ilinin dinamiklerini bütüncül bir yaklaşımla incelemeyi hedefler. Şehrin yerel yöneticilerinin ve münevverlerinin de birer parçası olduğu Araştırma Merkezi'nin ilgi alanlarından birini şehirdeki basın hayatı oluşturmaktadır. Özellikle merkez başkanı Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Cavit Orhan Tütengil'in odaklandığı Sakarya Gazeteciliği tarihsel süreci kapsayacak şekilde ele alınmış ve kent dinamiğindeki yeri saptanmaya çalışılmıştır. Fındıkoğlu'nun tespitlerine göre Sakarya'daki gazetecilik faaliyetlerini konu eden ilk çalışma 1937 yılında Filibe'de basılan 'Adapazarı'nda Basın'³ adlı kitapçıktır. Kitapçığın kim tarafından kaleme alındığı ve niçin Bulgaristan'da basıldığı sorularının cevaplarının henüz verilemediğini belirten Fındıkoğlu, bahse konu kaynağa göre 1919 yılı mart ayında Adapazarı'nda bir haftalık gazete çıkmış. 18 yıl devam etmiş olan bu gazete mütareke (1918) sonrasında Adapazarı'nın henüz bir kasaba olduğu bir yılda yayına başlamış ve şimdilik bilinen ilk Adapazarı gazetesidir (Fındıkoğlu, 1966, ss. 56-59). 1919-1937 yılları arasında çıkan bu gazetenin yerel veya ulusal arşivde hiçbir sayısına rastlanmadığını belirten Fındıkoğlu, vaktiyle merkezi Adapazarı'nda bulunan Türk Ticaret Bankası arşivinde bankanın genel kurul raporunu yayınlaması nedeniyle bir sayısının bulunduğunu ifade eder. Fındıkoğlu'na göre 1919 yılından 1967 yılına kadar geçen 48 yıllık zaman zarfında Sakarya basın tarihine bakıldığında, Sakarya ilinin kendini bir gazete aracılığıyla ifade etmeye çalışması, tüm zahmetlere rağmen birçok gazetenin çıkması veya kapanması, genç bir il olan Sakarya için takdire şayan bir durumdur. Hele hele ilk gazetenin çıktığı 1919 yılı ile 1923 yılı arasındaki devreyi de

Cumhuriyetin hazırlayıcı safhası olarak değerlendirildiğinde Sakarya'nın birçok il gibi Osmanlı'dan miras bir basına sahip olmayıp tamamen Cumhuriyet ürünü bir gazeteciliğe sahip olması önemli bir başarıdır. 1919'da tek gazetesi olan Adapazarı'nın 1967 yılında 10 gazeteye sahip olmasını takdir eden Fındıkoğlu, 1919 Türkiye'sinde kendi ölçeğinde birçok şehirde gazete çıkmazken Adapazarı'nda çıkması fark yarattığı gibi; 1967 Türkiye'sinde de aynı kategorideki şehirlerde Adapazarı basını kadar güçlü bir şehir gazeteciliğinin olmamasının Adapazarı açısından büyük başarı olduğunu belirtir. Her ne kadar gazete sayısındaki nicel çoğunluğun bir anlam ifade etmeyeceğini söylese de şehirleşme açısından tamamen de göz ardı edilemeyeceğini belirten Fındıkoğlu, Erzurum gazeteciliğine getirdiği öneriyi Sakarya'da da yineler. Gazetelerin birleşerek gazete sayısının bir veya ikiye düşürülmesinin enerji kaybını önleyeceğini ileri süren Fındıkoğlu son zamanlarda İzmir, Bursa, Adana, Konya ve Sivas'ta bu tür 'birleşerek kuvvet kazanma' girişimlerinin başarılı sonuçlar verdiğini, Sakarya'da da bu tür girişimlerin olması gerektiğini vurgular. Gazetelerin birleşerek büyümesinin Türk Gazeteciliği ile ilgili iki idarî mekanizma olan, Turizm Bakanlığı'nın İç Basın Dâvası ile İlân Kurumu temsilcilerini de memnun ettiğini belirten Fındıkoğlu, bu önerisini de idealizm bakımından değil, ekonomik gerçeklikten hareketle yaptığının altını çizer (1966, ss. 56-59).

2.3. Karabük'te Gazetecilik

Fındıkoğlu'nun şehir gazeteciliği bağlamında ilgilendiği bir diğer örnek ise Karabük'tür. Karabük'ün sanayileşme sürecini konu eden araştırmasında, doğal

³ Fındıkoğlu'nun bahsettiği eser dönemin Filibe Başkonsolosu İsmail Hakkı Tevfik Okday tarafından kaleme alınmış 'Adapazarı Gazeteleri' adlı eserdir. Okday'ın diplomatik görevi nedeniyle 1937 yılında

Filibe Tefeyyüz Matbaası'nda Türkçe olarak basılan eser, Sakarya Basın tarihi açısından günümüzde dahi bilinen en eski kaynaktır (Okday, 1937)

olarak şehirleşme ve şehirleşmenin yansımaları olan basın hayatının gelişimine odaklanan Fındıkoğlu, dönemin Karabük ilçesinin 67 ilin belki 62'sinde bile görülmemiş bir gazetecilik hareketine ev sahipliği yaptığını söyler. Hiç şüphesiz ki bu hareketlilik 1937 ile başlayan sanayileşme ve onun sonucu sayılan şehirleşmeyle (Kara, 2021, s. 42) doğru orantılıdır. Fındıkoğlu Karabük incelemesine Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlar. Bu nedenle o yıllarda henüz bir köy olan Karabük'e ilave olarak, bağlı olduğu Safranbolu ilçesi ve Zonguldak ilini de kapsayan geniş bir coğrafyayı ele alır. Karabük gibi hızlı şehirleşme ve sanayileşme içerisinde olan Zonguldak'ta gazetecilik 1923'te *Zonguldak* isimli bir günlük gazete ile başlamış, *Kömür*, *Karaelmas*, *Karainci* ve *Doğu* mecmuaları ile devam etmiştir. Zonguldak Maden Mühendisleri Derneği'nce çıkartılan *Maden* adlı bilimsel dergi ve *Ocak*, adlı gazete çıkmış, çok partili dönemde ise parti taraftarı birkaç gazete daha yayınlanmıştır. Bugün ise *Yeni Zonguldak*, *Yeni Ses*, *Sabah*, *Millet*, *Sancak*, *Küçük Gazete* gibi siyasî, Sendika adlı meslekî ve sendikal gazeteler yayın hayatını sürdürmektedir. Bartın'da 1924 yılında kurulan ve yayın hayatını sürdüren *Bartın Gazetesi* ile *Devrim* ve *Ekspres Bartın* gazeteleri, *Kıvılcım* ve *Yeni Mefkûre* dergileri; Safranbolu'da *Seyyah Gazetesi* ile *Şule* ve *Nazikter* mecmuaları, Çaycuma'da *Çaycuma Gazetesi* ile *Amasra Gazetesi* Zonguldak gazeteciliğinin diğer aktörleridir (F. Fındıkoğlu, 1961, ss. 23-27).

Karabük'te ise basının gelişimi beklenenin aksine bir gazete ile değil, edebi bir dergi olan *Karabük Dergisi* ile başlamıştır. Henüz köy olduğu dönemde bir dergiye sahip olmasını Fındıkoğlu takdire şayan bulur. Gazete sahibi olmak için ise çok partili dönemi beklemesi gerekecektir. Karabük'te ilk gazete 1950 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bu başlangıç Karabük basınına doğurduğu gibi Demir Çelik

İşletmeleri'nde çalışan mühendis ve işçilere yönelik mesleki yayın organlarının çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Henüz ilçe dahi olmamış bir nahiye durumundaki Karabük'te mesleki gazeteciliğin başlamasını Fındıkoğlu, sanayileşmenin gazeteciliğe doğrudan etkisi olarak yorumlar. Bu dönemde *Karabük*, *Yeni Karabük*, *Demokrat Karabük*, *Karabük Postası*, *Okul Sesi* ve *Genç Kalemler* gazeteleri Karabük'te yayın yapan gazetelerdir. Karabük Ağır Sanayi Mühendisler Derneği tarafından yayınlanan *Demir Çelik Dergisi* de mesleki nitelikte yayın yapan bir yerel basın organıdır (Fındıkoğlu, 1961, ss. 23-27). 1961 yılının toplumsal koşulları ve Karabük'ün de henüz ilçe olmuş bir yerleşim birimi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Karabük yerel basınının hayli güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Sanayiye dayalı gelişim gazeteciliğinin gelişimini de tetiklemiş, kentleşmeyle başat giden bir gazetecilik doğurmuştur. Söz konusu yıllarda kimi il merkezlerinde bile bu sayıda yayın organının olmaması, Karabük basınının gelişimini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

3. Türk Basın Tarihinde Tarsusizade Münif Bey

Fındıkoğlu'nun Türk basın tarihine katkıları şehir gazeteciliği ile sınırlı kalmamıştır. Dönemin koşulları gereği yurt dışına çıkan ve orada gazetecilik yapan son dönem Osmanlı aydınlarının gazetecilik hayatlarını da mercek altına almıştır. Bu bağlamda Fındıkoğlu'nun 1962 yılında İstanbul'da yayınlanan "*XIX. Asırda Türkiye Dışında Türk Gazeteciliği ve Tarsûsîzâde Münif Bey: Hayatı ve Neşrettiği Gazeteler (1873-1930)*" adlı monografisi basın tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. 1897 yılından başlayarak Kahire'de *Osmanlı* ve *Yıldız* gazetelerini çıkaran Tarsusizade Münif Bey, *Osmanlı Gazetesi'nin* çıkışını

“Mesleği, yolsuz hareket eden Hükümet-i Osmaniye’den adalet, meşveret ve hürriyet talebinden ibaret olmak üzere ‘Osmanlı’ isminde bir gazete neşrine başlıyoruz. Şimdilik on beş günde bir defa olmak üzere Kahire’de tab ve neşredebiz” (Fındıkoğlu, 1962, s. 13) şeklinde duyurmuştur. Gazetenin Mısır da bile olsa çıkışını değerli bulan Fındıkoğlu, zamanın ulaşım ve iletişim koşullarında yaşanan değişimin mesafe engellini önemli oranda aştığını, hatta ve hatta yazılı iletişim araçlarının da zaten zamanı ve mekânı aşması için ortaya çıktığını hatırlatır. O’na göre sözlü kültür toplumlarında tarihsel olaylar hafıza da tutulsa da bu gerçek toplumun tamamını kuşatacak boyutlara çoğu zaman ulaşmaz. Toplumun tamamını ilgilendiren olaylar yazılı iletişim ortamlarına ihtiyaç duyarlar. Haberleşme ihtiyaçlarını kahve köşelerindeki konuşmalarla, ya da zaman zaman dolaşan tellallarla, bazen davul zurnalı ihbarlarla karşılayan toplumlar yazılı kültüre geçerek gazetelere yazılmış haberleri elden ele, sokaktan sokağa dolaşması sayesinde kalıcı bilgilerle haberdar edilmektedir. Bu geçiş, tarihsel bir öneme sahiptir ve bir defa başlamış ise (Fındıkoğlu, 1961c, s. 115) durdurulması da imkânsızdır. Dolayısıyla Fındıkoğlu, Münif Bey’in Mısır da bile olsa gazete çıkarması toplumsal tarih açısından anlamlı bulmaktadır. Münif Bey’in gazetelerini Tanzimat döneminde ortaya çıkan kalem ile mücadele etme düşüncesinin örneği olarak değerlendiren Fındıkoğlu, bu çabaların boşa olmadığını altını çizer. Zira o dönemde gazeteyi ve gazeteciye destekleyen, hatta gazeteyi bir mücadele aracı sayan kamuoyu zayıf da olsa vardır. Bu kamuoyu İmparatorluğun payitahtıyla da sınırlı değildir. Uzak vilayetlerden Mısır gibi eski vilayetlere kadar imparatorluğunun etkisinin hissedildiği tüm coğrafyada gazete ve gazeteci taraftarı bir kamuoyu mevcuttur (Fındıkoğlu, 1961c, s. 115). Fındıkoğlu’na

göre Tarsusizade’nin gazeteleri toplumsal işlevi yanında içeriği açısından da birtakım yenilikler içermektedir. Münif Bey’in çıkardığı *Osmanlı* ve *Yıldız* gazetelerinin her ikisinde de yazı dili dikkat çekicidir. Gazetelerde halkın geneline hitap eden konularda yerel halk dili olarak tanımlanabilecek sade bir Türkçe tercih edilmiştir. Bu tercihi konu ile dilin sempati ile kucaklaşması olarak değerlendiren Fındıkoğlu, söz konusu özelliği ‘öz Türkçecilik’ yapan ve tamamıyla temelsiz, ruhsuz ve anlamsız bir şekilde Türkçeyi berbat edenlere ders verir nitelikte bulur. Daha çok dönemin aydın sınıfına hitap eden yazılarda ise ağdalı bir dil tercih edilmiştir. Bununla birlikte Tarsusizade’nin halk Türkçesini ustaca kullanma becerisi, Osmanlı eda ve üslubu ile yani ağdalı Türkçe ile yazdığı yazılarda da sezilmektedir. Mesela yabancı istismarcılığını konu eden yazısı ne kadar da aydın sınıfa seslense de “nalını sökmek için ölmüş eşek arayan düvel” ifadesini (Fındıkoğlu, 1962, ss. 19-20) kullanmaktan geri durmaz. Fındıkoğlu, Tarsusizade Münif Bey’in 1897’de, zamanın ağdalı Türkçesi kadar sevimli halk Türkçesini de ustalıklı ve benimseyerek kullanmasını Türkçe politikaları için yol gösterici (1961c, s. 131) olarak niteler.

4. Gazetecilik Eğitime Dair Görüşleri

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Türkiye’de iletişim eğitiminin başlamasına katkı sağlayan isimlerin başında gelmektedir. 1950 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde basın sektörünün nitelikli eleman ihtiyacını karşılayacak ve mesleğin kalitesini arttıracak gazetecilerin yetişmesi için bir Gazetecilik Enstitüsü kurma fikri ortaya atıldığında, gazetecilik eğitimin kurumsallaşması ve müstakil bir disipline dönüşmesi yönünde görüş bildiren akademisyenlerden biri de Fındıkoğlu’dur. Her ne kadar açılması yönünde olumlu görüş bildirirse de Gazetecilik Enstitüsü’nü

kurarken böyle bir ihtiyacın olup olmadığı, gazete ve dergilerin mektepli gazeteci istihdam edip etmeyecekleri, taşra vilayetlerinde bulunan resmî gazete temsilciliklerinin böyle bir talebi olup olmayacağı yönünde araştırılma yapılmasını şart koşar. Teklifin Türk basınının merkezi konumundaki İstanbul'un Gazeteciler Cemiyeti'nden gelmesinin istihdam kaygısını azalttığını belirten Fındıkoğlu, girişimin İstanbul'la sınırlı kalmamasını, Anadolu şehirlerinde de enstitü düzeyinde olmasa da gazetecilik mektebi kursları şeklinde eğitim kurumları yaratmanın yerinde olacağını vurgular. Bu sayede bir süre sonra Anadolu şehirlerinin gazetecilik bilgisine ve tekniğine hâkim yetişmiş insan gücüne sahip olacağını ve İstanbul, Ankara gazetelerine duyulan günlük ihtiyacın azalacağını varsayar. (Fındıkoğlu, 1950, s. 36).

Gazetecilik eğitiminin müstakil bir formda ve uygulamaya dönük bir müfredatla yapılması gerektiğinin altını çizen Fındıkoğlu'na göre açılacak Gazetecilik Enstitüsü sayesinde gazeteci profili değişeceği gibi çıkan gazetelerde de niteliksel bir sıçrama yaşanacaktır. Bu minvalde gazetecilik eğitiminin usul, esas ve müfredat açısından nasıl sürdürüleceği konusunda öncü araştırmalar yapan Fındıkoğlu, Missouri Gazetecilik Okulu, Viyana Gazetecilik Enstitüsü ile Almanya'daki Neşriyat Enstitüleri, Gazetecilik İlmî Enstitüleri ve Gazetecilik Araştırmaları Enstitülerinde incelemelerde bulunmuştur.

Almanya'daki gazetecilik enstitülerinde öğrencilerin araştırmacı yönünü besleyen bir müfredat uygulanmasını yerinde bulan Fındıkoğlu, Türkiye'de de bu yönde bir eğitim verilmesinin fayda sağlayacağını ileri sürer (1961a, s. 310). Hatta enstitü bünyesinde kurulması düşünülen 'Anket ve Araştırma Bürosu'nun Türkiye'de gazeteciliğin gelişmesinde hayati bir rol

üstleneceğini iddia eder. Viyana Gazetecilik Enstitüsü'nün eğitim politikasını ise mesleki açıdan ziyade akademik açıdan değerli bulur. Fındıkoğlu, Enstitü'nün uyguladığı mezuniyet tezlerini gazetecilik mesleğinin disiplin olarak oturmasına katkı sağlaması bakımından kıymetli (Fındıkoğlu, 1961a, s. 312) görmektedir. Fındıkoğlu Almanya'daki Neşriyat Enstitülerini betimlerken günümüzdeki iletişim eğitimiyle ilgili bir öngörü de ortaya koymaktadır. İstanbul Gazetecilik Enstitüsü'nde sadece matbuata yönelik gazetecilik eğitimi verilmesi öngörülürken Neşriyat enstitüleri gazetecilik yanında film, radyo, televizyon, hatta mecmua ve kitap yayını ile ilgili konuları içeren bir eğitim müfredatı uygulamaktadır. İstanbul Gazetecilik Enstitüsü'nde de zamanla radyoyu, televizyonu ve sinemayı kapsayacak bir müfredat uygulanması (Fındıkoğlu, 1961a, ss. 308-309) temennisinde bulunur.

Fındıkoğlu'nun iletişim eğitimine katkısı Gazetecilik Enstitüsü'nün kuruluş süreciyle sınırlı kalmamıştır. Uzun zaman enstitü müdürlüğü yapan ve sosyoloji derslerini yürüten Fındıkoğlu, enstitü müfredatına ilişkin görüş sunmaktan da geri durmamıştır. Enstitünün kuruluş aşamasında sosyoloji dersleri için kendisinin ve Cavit Orhan Tütengil'in görevlendirilmesi üzerine Tütengil'le ortak bir dilekçeyle Müdürlüğe başvurarak dersler için uzmanlaşma tavsiyesinde bulunmuştur. Sosyoloji ders saatinin artırılmasını yerinde bulan Fındıkoğlu ve Tütengil'e göre Avrupa ve Amerika'daki gazetecilik enstitülerinde okutulan sosyoloji dersleri klasik sosyolojiden ayrılmaktadır. Bu yüzden de Fulbright programından gazetecilik sosyolojisi alanında yetişmiş bir akademisyenin gelecek ders yılı planına dâhil edilmesi yerinde bulmuşlardır. Daha köklü bir çözüm olarak da gazetecilik sosyolojisi alanında bir akademisyenin yetiştirilmesinin (Tütengil & Fındıkoğlu, 1962, s. 119) enstitünün

geleceği adına önemli olduğunu belirtmişlerdir.

5. Folkloru İletişim Bağlamında Ele Alan Görüşleri

Fındıkoğlu'nun iletişim bilimiyle ilgili ortaya koyduğu görüşler, gazetecilik gibi alanın merkezinde yer alan konulara sağladığı doğrudan katkılarla sınırlı kalmamıştır. Folkloru bir iletişim ve bellek meselesi olarak ele alan Fındıkoğlu görüşleriyle henüz adı bile olmayan iletişim disiplinine dolaylı katkılarda da bulunmuştur. Fındıkoğlu, folklor ilgili görüşlerini Türkiye'deki folklor araştırmalarının tarihini ortaya koymayla başlar. Folklor araştırmalarında anket yönteminin uygulanıp uygulanamayacağını tartışan Fındıkoğlu, özellikle edebiyat folklorculuğunda anket yönteminin uygulanmasını tavsiye eder. O'na göre, uygulanacak anket formlarıyla salt güncel olan tespit edilmekle kalmaz, türk müziğinin toplumsal kökenleri ve işlevlerinin algılanış biçimleri de ortaya konur. Zira halk müziği sadece bir müzikten ibaret değildir, geçmişi bugüne taşıyan bir iletişim aracıdır (1952, ss. 50-51);

Anadolu melodileri, Asya Türklerine has orjinaliteyi muhafaza ediyor. Demek oluyor ki hareket, Anadolu Türklüğünü, Asya Türklüğüne bağlayacak bir tarih şuuri içinde doğmuştur. Bu araştırmalar yalnız dünün tecessüsü için değildir: Anadolu melodilerinin tespit edildiğini, zeybek havalarının en mükemmel şerait altında armonize edildiğini, yanık Anadolu motifleri ile yanık musikiler bestelendiğini görmek yaşamsal arzudur.

Halkın hafızasında ve sosyal çevresinde yaşayan eşya ve varlıkların; bir taraftan eski Türk kültürünü, diğer taraftan da bugünü öğreteceğini ileri süren Fındıkoğlu'na göre (1949, s. 7), bu hazineyi ortaya çıkarmak için ise olay ve gerçekleri yerinde araştırmak ve araştırma nesnesini bütüncül olarak incelemek gerekmektedir. Botanikçi bitki analojisinden yararlanan Fındıkoğlu, bir çiçeği saksısından ve kökünden ayırıp

kopararak inceleyen bir botanikçi olmaktan ziyade onu yerinde ve tüm boyutlarıyla içinde bulunduğu koşullarla beraber araştıran bir botanikçi rolünün üstlenilmesinin (Fındıkoğlu, 1949, s. 8) sağlıklı sonuçlar vereceğini ileri sürer. Zaten içinde bulunulan koşullar folklor ürünleri üzerinde de güçlü etkilere sahiptir. Türküler, besteler, örf ve adetler içinde doğduğu doğal koşullar ve iklim şartlarından (Fındıkoğlu, 1949, s. 35) beslendiği bilinen bir gerçektir. Fındıkoğlu toplumu anlamının yolunun da kültürel ve folklorik kodlara hâkim olmaktan geçtiğini öne sürer. O'na göre nasıl ki gelişmiş toplumlar sahip olduğu müsbet bilgilerle doğaya hükmedebiliyorsa, toplumsal gerçekliği yükseltmek, değiştirmek iddiasında olanların da halkın kültürel kodlarını iyi bilmesi beklenir. Zira fen bilimlerinde genel geçer yasalar ne kadar hayati önem taşıyorsa toplumbilimlerinde de halk bilgisi öyle bir önem taşımaktadır (Düzgün, 1997, s. 127). Gelişmiş toplumların bu gerçekliğin farkında olduğunu ileri süren Fındıkoğlu, Almanya örneğiyle iddiasını destekler. Almancanın konuşulduğu her toprak parçasını aynı devlet hududu içinde birleştirmek isteyen Almanya, amacına ulaşmak için sık sık folklor sergileri, folklor bayramları düzenler ve Almanlığın halk bilgisi alanına giren konuları araştıran folkloristleri teşvik eder (Düzgün, 1997, s. 128).

Folkloru iletişim olgusu etrafında tartışan Fındıkoğlu, halk şairlerine/ozanlarına özel bir önem atfeder. Halk şairlerinin/ozanlarının, halkın mahşeri vicdanından doğduğu, bunların şairlerinin de halkın ruhunu yansıttığı görüşünü savunan Fındıkoğlu, halkın temsilcisi, halkın ruhuna tercüman olarak kabul ettiği bu şairlerin, toplumda önemli işlevleri olduğunu sık sık hatırlatır. 1925 yılında yaptığı Tortum gezisi sırasında yörenin ünlü ozanı Sümmani'nin toplumsal sorunlara nasıl eğildiğini göstermek için onun Tortum

çevresinde meydana gelen bir depremi konu eden şiirlerini de (Düzgün, 1997, s. 85) referans olarak gösterir. Fındıkoğlu'nun halk ozanlarına yüklediği anlam çağdaşı diğer halkbilimcilere paralel görülmemektedir. Geleneksel toplumlarda, henüz geniş kitleleri meşgul edecek sanatkarların bulunmadığı zamanlarda aşıkların 'halkın gazetesi' rolünü üstlendiği (Boratav & Fıratlı, 1943, s. 1) görüşü erken Cumhuriyet dönemi halkbilimcileri arasında karşılaşılan bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı kendi içinde tutarlı olduğu gibi sözlü kültür unsurlarını zamanı aşan medya araçları olarak gören Kanadalı bilim insanı Harold Innis'in (Innis, 2006, ss. 95-112) görüşleriyle de örtüşmektedir. Fındıkoğlu, geçmişten bugüne bilgi taşıyan boylamsal iletişim araçları olan sözlü kültür ürünleri ve bu ürünlerin yaşamasını sağlayan 'halkın gazetecileri' olan ozanları ele alırken görüşlerini örneklerle destekler. Bir toplumsal olgu olan vurgun olayının edebiyata yansımalarını incelerken yine bu halk tercümanlarından birinin, Erzurumlu Şerifi'nin vurgun hakkındaki şiirlerini nakleder ve şairi, XIX. Asırda yaşanan olayın bir çeşit vakanüvisi ilan eder (Fındıkoğlu, 1942, s. 2). Yine Dadaloğlu'nun "Ferman Padişahın dağlar bizimdir" mısrasını inceleyen ve onu "Bütün bir Osmanlı tarihi, o tarihin gösterdiği ve anlattığı saltanat ile hakkıyla gösterip anlatmadığı bir memleket halkı sanki bu mısradaki karşı karşıya" şeklinde özetleyen (Düzgün, 1997, s. 85) Fındıkoğlu örnekleri çoğaltarak devam eder; "Tapduk Emre, Yunus Emre daha sonra Süleyman Çelebi... gibi şairler kendilerinden ziyade mensup oldukları toplumsal grubun duygularına tercüman olmuşlardır. Dizdikleri mısralar, bütün Anadolu'nun ufuklarında yankılanıyordu. Bu öylesine güçlü bir sestir ki, asırlar geçmesine rağmen, Yunus'un, Süleyman'ın şiirleri ve kendileri hala aramızda yaşıyor" (Düzgün, 1997, s. 85). Fındıkoğlu, halkın gazetecileri olarak ilan ettiği halk şairleriyle

ilgili araştırmaların sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için şairle toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesini zorunlu görür. "Şair ile büyük adam ile kamuyu birbirine yaklaştırmaya yarayan bir düşünce ile..." (Düzgün, 1997, s. 85) yola çıkılmasını önerir.

6. Aydınlarla İlgili Görüşleri

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun değindiği konulardan birisi de aydın sınıfın ödevleridir. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde aydın sınıfa biçilen rolün önemi göz önünde bulundurulduğunda genç Cumhuriyet'in gelişme evresinde aydın sınıftan beklentilerinin olmasını yadırgamamak gerekir. Nitetim Fındıkoğlu'da aydın sınıftan halka karşı sorumluluğu olduğu anlayışından hareketle özellikle kültürel üretim noktasında aydınlardan beklentilerini sıralar. Fındıkoğlu işe önce aydın işlevi görececek bireyi tanımlamakla başlar-ki bu aydınlar hem Türkiye'nin batı medeniyetine katkıda bulunması, hem de manevi ihtiyaçların tatmini yönünden önemli bulduğu kültür yaratma görevini üstleneceklerdir- ve 'iyi adam', 'ahlaklı adam' gibi kavramlarla ifade ettiği yeni bir insan tipi tasarlar (Güngör, 1991, s. 93).

Fındıkoğlu'na göre iyi adam, aynı zamanda hasbi, kendini ön sırada görmeyen, kendi menfaatini çığnemese bile başkalarının zararına gerçekleştirilmeyen bir tiptir (Güngör, 1991, s. 95). Halkın iyi adamı algılayış biçimi de benzerdir; harekete, hasbiliğe, bilgiye yönelen kişiyi halk iyi adam olarak tanımlar. Felsefi bir yaklaşımla ele alındığında da iyi adam, hareketi, bilgiyi ve hasbiliği özleyen kişidir. Sokrates, "kendimizi bilmekle, kendimizde Allah'ı bulacağız ve iyi işleri gerçekleştireceğiz" sözüyle iyi adamın nefis duygusundan soyutlanmış bir varlık olarak tarif eder. Sokrat felsefesinin temel düşüncesini teşkil eden bu fikir, aynı zamanda iyi adamı vasıflandıran ana unsurlardan biridir

(Güngör, 1991, s. 96). Nefsinden uzaklaşan iyi adam işe yönelir. Bu noktada iyi adamın yerini doğru tayin etmek sorumluluğu doğar. Fındıkoğlu'na göre, iyi adamın kendisinde bir nefsi, bir de yapılacak işin planı ve haritası vardır. Modern çağın istediği iyi adam, nefsinde nefsinin değil, işte bu planı görüp bilen kimsedir. Bunun için iyi adam, tıpkı fizikçi ve kimyacı gibi 'kendinden çıkma'lı, fizik dünyasının kendisini yoklamalıdır (Güngör, 1991, s. 97). Tüm bunları yaparken de 'ortak iyi' için üretilen kurallar çerçevesinde hareket etmelidir. Fındıkoğlu ahlaklı adam ile iyi adamı eş anlamlı olarak kullanır. Bu noktada Fransız Filozof Frederic Rauh'un Fındıkoğlu üzerindeki etkisi hissedilir. Zira Rauh'un iyi adam tipi ile Fındıkoğlu'nun iyi adam tipi ve bu iyi adama biçtiği rol benzeşmektedir. Diğer yandan Fındıkoğlu'nun aydın konusuna eğilen ve aydınların toplumsal rollerini betimlemeye çalışan Antonio Gramsci'ye denk düşen görüşleri dikkat çekmektedir. Aydınları geleneksel ve organik aydın olmak üzere iki kategoriye ayıran Gramsci (akt. Bağla, 1977, s. 85), geleneksel aydınları burjuva toplumunun alt yapısını üst yapıya bağlayan ve 'tarihsel blok'a egemenliğini garanti eden öğeler olarak görürken; kentsoylu teknokrat sınıfı kapsayan organik aydınları topluma karşı sorumluluğu olan, inisiyatif alması gereken bireyler olarak tasarlar. Fındıkoğlu'nun 'iyi adam', 'ahlaklı adam' olarak kavramsallaştırdığı aydın tipi de Gramsci'nin organik aydınlarına benzemektedir. O'na göre kişisel hırslarını bir kenara bırakmış, toplumun önünde giden aydınlar, her toplumda, o toplumun her bakımdan yüksek bir düzeye ulaşmasını sağlayan seçkin kişilerdir. Fakat, aydın olabilmenin sadece bilgi sahibi olmakla elde edilecek bir sıfat olduğu zannedilmemelidir. Aydın bireylerin, toplumu gerçekten aydınlatarak, iyiye, güzele ve mükemmele ulaştırabilmesinin

asgari koşulu ahlaken iyi yetiştirilmiş olmalarıdır (Bilgiseven, 1987, s. 93).

Fındıkoğlu, zihnindeki aydın karakterini betimledikten sonra, türk toplumundaki aydın sınıfı ve bu aydın sınıfın ödevlerini ele alır. Fındıkoğlu söze aydın sınıfın halk ile iletişim kurması gerektiğiyle başlar. Bu tavrını kişisel olarak uyguladığı da bilinen bir gerçektir. Zira 1927 yılında kurduğu Halk Bilgisi Derneği'nin kısa faaliyet süresinde başta kendisi olmak üzere bilim adamı ve aydınların halka yönelmesini ve ondaki değerleri keşfetmesini (Düzgün, 2010, s. 113) teşvik ettiği bilinmektedir. Fındıkoğlu Türk toplumunun kültürel ve toplumsal problemlerini 'iyi adam', 'ahlaklı adam' olarak tanımladığı bu yeni aydın insan tipinin çözeceğine inanır. O'na göre "Türkiye'de milli kültür davası, herşeyden önce ahlaklı insan, iyi adam tipinin mevcudiyeti ve çoğalması demektir. Bu alandaki başarı, bu tipin sayısı kadar kalitesine de bağlıdır" (Güngör, 1991, s. 98). toplumsal problemlerle bu problemlere çözüm üretecek aydınları da birbirinden ayrılmaz iki olgu olarak ele alır.

Tablo 1. Aydın-Toplum İlişkisi

A	+	B
Kaynak yaratacak kişiler		Türkiye halkı ve sosyal meseleleri

(Güngör, 1991,92)

Aydınlarla Türk toplumu ve Türk toplumunun çözmesi gereken sosyal problemlerini bir bütün olarak ele alan Fındıkoğlu, Türk toplumunun aydın sınıfının kimlerden oluştuğunu açığa çıkarmak için işe koyulur. Ne kadar gelişirse gelişsin her toplumun, madde ile temasının bir düzene sahip olduğunu belirten Fındıkoğlu'na göre madde ile en yakından temas edenler 'alt', hiç uğraşmayanlar 'üst', ikisinin arasında kalanlar ise 'orta' sınıfı oluşturur. Sosyal sınıfların sadece bu üçlü ayırım ile kalmayıp bir takım alt bölümlere de ayrıldığını belirten Fındıkoğlu, Türkiye'de ki sınıfsal

yapıyı köylüler, burjuvazi, memurlar, işçiler ve aydınlar (Taş, 2000, s. 615) olmak üzere beş kategoriye ayırır. Bu noktadan sonra asıl mesele aydın kategorisinde kimlerin olduğudur. Fındıkoğlu, bu noktada bir ayrıma giderek Cumhuriyet Türkiye'sinin aydın sınıfını kendi içinde gruplara ayırır. Fındıkoğlu'na göre Cumhuriyet aydını kamu yönetimini sağlayan memurlar, devlet kadrosu dışındaki avukat ve doktorlar ile İslami vaizler grubunu (Bilgiseven, 1987, s. 117) temsil edenlerden oluşmaktadır. Fındıkoğlu özellikle İslami vaizler grubunu Cumhuriyet'e giden süreçte ve milli mücadelede toplumsal bütünlüğü sağlamada hayati roller üstlenen aydınlar olarak niteler. Fındıkoğlu, Türk aydınını oluşturan bahse konu orta sınıfın, halkı bilinçlendirme olduğu kadar kamusal bir denetim görevi olduğunu da hatırlar. O'na göre özellikle hukukta atılan adımların toplumsal gerçeklikle örtüşüp örtüşmediğini tespit etmek ve bu bağlamda karar yapıcı aksiyon adamlarını aydınlatmak da (Fındıkoğlu, 1946, s. 12) Türk aydınının görevleri arasındadır. Fındıkoğlu'nun Türk aydın sınıfının beslenmesi ve aydın birey sayısının artırılmasında da baştan beri benimsediği ferdiyetçi tutumun izleri görülür. Birey olarak yetiştirilemeyen çocukların aydın olarak yetiştirilmesini imkansız görür (Bilgiseven, 1987, s. 93). Zira kitle insanı olarak yetiştirilen çocukların bireysel özelliklerini ortaya çıkarma konusunda çekingen davranacakları evrensel bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Sonuç Yerine

Erken Cumhuriyet döneminin öncü sosyologlarından biri olan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, yaptığı çalışmalarla Türkiye'de iletişim biliminin kurumsallaşmasından çok çok öncesinde iletişim olgusuna değinen entelektüellerinden biri olmuştur. Fındıkoğlu, çağdaşı diğer toplumbilimciler gibi dönemin koşullarından etkilenmiş,

toplumun sorunlarını anlamaya çalışmış ve yeni bir toplum yaratma çabalarına katkı sağlamıştır. Cumhuriyet'in toplumsal inşa dönemine denk gelen Fındıkoğlu'nun bilimsel hayatında da toplumsal gerçekliğin izleri görülmektedir. Modern bir toplum yaratma sürecinde ferdiyetçi bir tutum sergileyerek geleneksel cemaat toplumlarının karşısında duran Fındıkoğlu, kentleşmenin teşvik edilmesi gerektiğinin altını çizmiş, bu bağlamda kentleşmenin bir koşulu ve sonucu olarak değerlendirdiği gazeteciliğe de özel bir önem atfetmiştir. Özellikle Erzurum, Sakarya ve Karabük gazeteciliği özelinde değindiği şehirleşmeyle gazetecilik ilişkisine dair görüşleri bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Hatta yerel gazetelerin yapısal örgütlenmeleriyle ilgili önerisinin günümüzde hayata geçirilmiş olması, tespitlerinin ne kadar yerinde olduğunu ispat etmektedir. Benzer şekilde Tarsusizade Münif Bey'in gazetecilik hayatını konu eden monografisi, Türk Basın Tarihi açısından bir son dönem Osmanlı aydını ve gazetecisinin unutulmasını önlemiş bir çalışmadır. Hele de Münif Bey'in dönemin şartlarının çok ötesinde halka ayrı yönetici sınıfa ayrı seslenen ikili bir gazetecilik dili tutturması literatüre kazandırılmış sıra dışı bir gazetecilik anlayışıdır. Fındıkoğlu'nun gazeteciliğe ilişkin görüşler ortaya koyduğu dönemin Türkiye'de ilk gazetecilik enstitüsü kurulması fikrinin ortaya atıldığı döneme denk gelmesi de şans olarak nitelendirilebilir. Zira o dönemde gazetecilik alanında uzmanlaşmış bir bilim insanının eksikliği, Fındıkoğlu'nun çabalarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Gerek alaylı gazeteci oluşu gerekse de Avrupa ve Amerika'daki gazetecilik okullarının müfredat ve uygulamalarına dair incelemelerde bulunması, Türkiye'deki iletişim eğitiminin çağın gereklerine uygun şekilde başlamasına katkı sağlamıştır. Fındıkoğlu'un folkloru merkezine alan

çalışmaları ve Türk toplumundaki aydın sınıfın ödevlerine odaklanan yazılarında da iletişim olayına değindiği gözlenmektedir. Halk şairlerini/ozanlarını geçmişin sesini bugüne taşıyan gazeteciler olarak gören Fındıkoğlu, bu görüşleriyle çağdaşı düşünürlerle uzlaşmaktadır. Zira dönemin halkbilimcileri de Fındıkoğlu gibi halk ozanlarını halkın gazetecileri olarak görmektedir. Halkın sorunlarını, acılarını, sevinçlerini söze döken ozanlar hem tarihe not düşmektedirler hem de yönetici zümreye seslerini duyurmaktadırlar. Yine Harold Innis'in sözlü kültür ürünlerini boylamsal iletişim aracı olarak gören görüşüyle Fındıkoğlu'nun görüşlerinin örtüşmesi dönemin Türk entelektüellerinin batıdaki çağdaşlarından geri olmadığını ortaya koymaktadır. Halkın kültürel kodlarının bilinmesinin toplumsal rehabilitasyonda önemli bir yere sahip olduğunu ileri süren Fındıkoğlu, aydın-halk ilişkisinde de folklorik ve kültürel kodların aydınlar için anahtar işlevi göreceğini ileri sürer. Aydınların halka karşı ödevlerinin olduğunu belirten Fındıkoğlu, bu ödevleri yerine getirmede toplumu tanımanın başarıyı artıracığı görüşündedir.

Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde iletişimin henüz bilim olarak kabul edilmediği bir dönemde Fındıkoğlu'nun gazeteciliği ve iletişimi merkeze alan araştırmalar yapması Türkiye'deki bilim tarihi açısından anlamlı durmaktadır. Zira dönem itibarıyla Batıda da iletişim biliminin henüz kurumsallaşma aşamasında olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Fındıkoğlu'nun çalışmalarının değeri daha sağlıklı tayin edilecektir.

Açıklamalar

* *Etik Kurul Onayı:* Çalışma etik kurul izni gerektirecek türden bir araştırma içermemektedir.

* *Yazar Katkı Oranı:* Uygun değildir.

* *Çıkar Çatışması:* Çalışmada herhangi bir yazar veya kurumla ilgili bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

* *Akademik Finansal Destek:* Çalışma; herhangi bir akademik finansal destek kuruluşu (TÜBİTAK, BAP, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, vs.) tarafından desteklenmemiştir.

* *Yazar Beyanı:* Çalışma bir tezden üretilmemiştir; herhangi bir kongre, sempozyum veya konferansta sunulmamış ve herhangi bir projeden üretilmemiştir.

Structured Extended Abstract

Research Background & Problem

This study focuses on Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, one of the intellectuals of the early republican period who made direct and indirect contributions to the science of communication. With his academic life coinciding with the proclamation of the Republic and Turkey's modernization process, Fındıkoğlu, like other scholars of his time, put forward views on a wide range of issues from Turkey's modernization process to development plans, from cultural revolution to urbanization efforts. When Fındıkoğlu's research centered on communication science is evaluated, the relationship between urbanization and journalism, the history of the press and journalism education, which he directly contributed to, come to the fore. In the relationship between urbanization and journalism, which he examined in Erzurum, Sakarya and Karabük, Fındıkoğlu reveals the dynamics that feed the urbanization process. Fındıkoğlu, who analyses the history of the cities, not only limited to today's journalistic life, also makes meaningful contributions to the development process of the local press with his descriptions. Fındıkoğlu's recommendation for all city newspapers in the country in terms of the cities he analyzed is noteworthy as it has been

implemented recently. Again, Fındıkoğlu, who analyzed various communication and journalism schools in the West on the eve of the beginning of journalism education in Turkey, made meaningful contributions to communication and journalism education in Turkey. Suggesting that the quality of city newspapers could be improved not only with a journalism institute to be established in Istanbul but also with journalism courses to be opened in Anatolian cities, Fındıkoğlu also contributed to the academic development of communication education by serving as an administrator and lecturer at the Journalism Institute. Another direct contribution of Fındıkoğlu to the field is his uncovering of forgotten newspapers and journalists in the history of the Turkish press. He contributed to the history of the press by writing about the newspapers and journalistic life of Tarsusizade Münif Bey, a late Ottoman intellectual who had to go abroad due to the political conditions of his time. Fındıkoğlu made direct as well as indirect contributions to the field. Fındıkoğlu, who deals with folklore in terms of communication, examines the role of folkloric products in the formation of collective memory. Again, Fındıkoğlu, who evaluates folk minstrels as the carrier of oral culture that brings the past to the present, says that minstrels are the journalists of the people. Fındıkoğlu also makes the relations of the Turkish intellectual with the society an issue. According to him, intellectuals, whom he conceptualizes as 'good men' and 'moral men', have responsibilities in solving the problems of the people. Intellectuals should take the initiative and walk in front of society.

Research Methodology

In this study, symptomatic reading method was utilized based on Serdar Öztürk's argument that the works of thinkers from

different disciplines can contribute to communication science through symptomatic reading management. The symptomatic reading method proposed by Louis Althusser and his colleagues is based on the fact that theoretical uncertainties will not disappear without reading between the lines in texts. By focusing on the hidden elements in the text, it is possible to capture the traces of these elements on the surface. Only in this way, it becomes possible to address the invisible aspects of the texts and to capture the overlooked details.

Conclusion & Discussion

As a result of the study, it was revealed that Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu was an early intellectual who conducted research on communication at a time when communication was not yet accepted as a science. The works of Fındıkoğlu, who dealt with the phenomenon of communication, which has become an independent discipline over time starting from the 1970s, on a scientific level much earlier than the dates in question, make it necessary to go back further in the history of communication research in Turkey. With his studies, Fındıkoğlu reveals that the phenomenon of communication was handled under different disciplines in Turkey as in the West. In the future, a similar rereading of the early republican scholars will make it possible to enrich the field of communication and to reveal the forgotten thinkers.

Kaynakça

- Akçay, Z. G. (2021). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun İletişim Araştırmalarına Katkıları. *Selçuk İletişim*, 14(1), 383-407.
- Akgül, M. (2020). Mümtaz Turhan'ın Türk İletişim Araştırmalarına Katkıları. *Selçuk İletişim*, 13(1), 338-353.

- Althusser, L., Balibar, E., Ranciere, J., Establet, R., & Macherey, P. (2017). *Kapital'i Okumak* (I. Ergüden, Çev.). Nora Kitap.
- Bağla. (1977). Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu. *Birikim Dergisi*, 23, 84-92.
- Bilgiseven, A. K. (1987). *Ziyâeddin Fahri Fındıkoğlu* (1. baskı). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bilgiseven, A. K. (1988). Ziyaeddin Fahri'nin, Ziya Gökalp'e ve Durkheim'e Kıyasla, Fert ve Cemiyet Dengesi Açısından Din'e Atfettiği Rol. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 22, 45-54.
- Boratav, P. N., & Fıratlı, H. V. (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*. Maarif Matbaası.
- Bulut, S. (2012). Mübeccel Kıray'ın İletişim Alanına Katkıları. *Istanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 15, 285-309.
- Düzgün, D. (1997). *Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu Folklor ve Halk Edebiyatı ile İlgili Çalışmaları*. T. C. Kültür Bakanlığı.
- Düzgün, D. (2010). Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Halk Kültürü. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15.
- Erkal, M. (1975). Fındıkoğlu'nun Bibliyografyasına Ek. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 13, 84-104.
- Erkal, M. (2005). Ölümünün 30. Yılında Hocamız Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 31, 301-310.
- Fındıkoğlu, F. (1961). Karabük'de Sanayileşmenin İktisadi ve İçtimai Tesirleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 2, Article 2.
- Fındıkoğlu, F. (1963). Hindistan'da İktisadi gelişme ve Cemaat Kalkınması. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 4, 172-190.
- Fındıkoğlu, F. (1966). Adapazarı'nın Şehirleşmesi ve Başlıca Sosyolojik Problemleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 7, 1-60.
- Fındıkoğlu, Z. (1968). Erzurum Şehirleşmesi ve Sosyolojik Belirtileri. *Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 27(3-4), 1-68.
- Fındıkoğlu, Z. F. (t.y.). *Albayrak Koleksiyonu Etrafında*.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1946). Çalışan Sosyal Sınıflar İçinde Orta Sınıf Meselesi. *Çalışma Dergisi*, Yıl 1(6), 10-12.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1949). *Folklor ve Etnografya Kılavuzu*. Berksoy Matbaası.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1950). Missouri Gazetecilik Mektebi ve Programı. *İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, 15, 33-36.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1956). Folklor ve Sosyoloji. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 4(83).
- Fındıkoğlu, Z. F. (1961a). Başka Memleketlerde Gazetecilik Enstitüleri Hakkında İki Rapor. *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, 2, 308-313.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1961b). İşçi Terbiyesi ve İşçi Terbiyesinde Tiyatro, Münazara ve Hitabet Cihazlarının Ehemmiyeti. *İş ve Düşünce*, 27(235), 33-36.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1961c). XIX. Asırda Avrupa'da Türkçe Matbuat ve "Osmanlı", "Yıldız" Gazeteleri. *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, 2, 115-141.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1962). XIX. Asırda Türkiye Dışında Türk Gazeteciliği ve

- Tarsusizade Münif Bey*. Fakülteler Matbaası.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1942, Mart 17). İhtikar ve Edebiyat. *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.
- Güngör, N. (1991). *Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*. Kültür Bakanlığı.
- Gürses, F. (2008). Niyazi Berkes'in Türk Kitle İletişim Tarihine Katkıları. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 39-59.
- Innis, H. A. (2006). *İmparatorluk ve İletişim Araçları* (D. Godfery, Ed.; N. Törenli, Çev.; 1. bs). Ütopya.
- Işık, M., & Eşitti, Ş. (2014). Ocak 2012 Gazete Birleşmelerinin Erzurum Basınının Gelişim Süreci İçerisindeki Yeri ve Önemi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 47(2), 51-74.
- Kara, B. (2021). Türkiye'de Kent Sosyolojisinin Temellerine Bir Bakış: Hilmi Ziya Ülken ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Karşılaştırması. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 31-46.
- Keleş, Ç. (1999). Behice Boran'ın İletişim Alanına Katkıları. *Kültür ve İletişim*, 2 (1)(3), 15-43.
- Okday, İ. H. T. (1937). *Adapazarı Gazeteleri*. Tefeyyüz Matbaası.
- Öztürk, S. (2001). Nermin Abadan-Unat'ın Türkiye'de İletişim Bilimine Katkıları. *Gazi İletişim*, 21, 149-171.
- Öztürk, S. (2006a). Bir "İktisatçı"nın Türk İletişim Araştırmalarına Katkıları: Sabri Ülgener Üzerine Notlar. *Ekonomik Yaklaşım*, 17(58), 89-113.
- Öztürk, S. (2006b). İletişim Bilimi İle Halk Bilimini Buluşturan Bir Bilim İnsanı: İlhan Başgöz. *Folklor/Edebiyat*, 12(48), 45-59.
- Öztürk, S. (2006c). Pertev Naili Boratav'ın Türk İletişim Tarihi Araştırmalarına Katkıları. *Milli Folklor Dergisi*, 70, 22-37.
- Öztürk, S. (2009). Türk Sosyal Bilimcilerini İletişim Açısından Okumak. İçinde Y. Akkaya, Ö. Birler, S. Coşar, & F. Zabcı (Ed.), *Türkiye'de neoliberalizm, demokrasi ve ulus devlet* (1. bs, ss. 273-297). Yordam Kitap.
- Simmel, G., Bora, T., Kalaycı, N., & Gen, E. (2004). *Modern Kültürde Çatışma* (2. bas). İletişim Yayınları.
- Taş, K. (2000). Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Sosyolojik Görüşleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 0-0.
- Taşçioğlu, R. (2011). Hilmi Ziya Ülken'in Türk İletişim Tarihine Katkıları. *Atatürk İletişim Dergisi*, 1, 1-12.
- Tütengil, C., Eröz, M., & Erkal, M. (2011). Fındıkoğlu'nun Ölümü Üzerine Kürsü Mensuplarının Yazdıkları. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 13, Article 13.
- Tütengil, C. O. (1975). Fındıkoğlu Üzerine Notlar. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 13, 13-27.
- Tütengil, C. O., & Fındıkoğlu, Z. F. (1962). Gazetecilik Enstitüsü Öğretim Topluluğuna Doğru. *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, 3-4, 119.
- Yıllık*. (1963). Fakülteler Matbaası.